

tattam, elvégezhető lenne heti 2 órában a növendékek megterhelése nélkül. De csak éppen ez. Többet semmiképpen sem lehet beleszorítani, lesznek akik ezt is soknak találják. Másik megoldás volna az órák számának felemelése heti 3 órára. Nekem ugyan szívügyem a filozófia, ezt a megoldást azonban hosszas töprengés után nem javasolom, még pedig a körülményekkel való gondos számolás után. Nyolcadikban növendékeink érettségi előtt állanak, s így érthető, ha a tanár is, növendék is elsősorban az érettségi tárgyaira gondol, s azokra igyekszik előkészíteni és előkészülni. Ha már most a filozófia tanára bárhonnán is elvesz egy órát, ezzel nemcsak ellenérzést kelt, hanem növendékeiben is valamiféle zavaros érzést a filozófiával szemben, amit esetleg csak hosszabb idő után tudna eloszlatni; a nyolcadikos elsősorban mégis csak érettségizni akar és nem filozofálni. Ezzel le kell számolnunk.

Tervezetem másik nehézsége úgy gondolom, mindenkiben felmerül, aki elolvassa. Ha anyagát végignézi, azt fogja mondani, tulságosan sokat és tulságosan magas nivót követelek. Ez utóbbira Kornis Gyula már megfelelt filozófiai tankönyve előszavában, előbbire pedig azt kell mondanom, hogy az anyag csak így látszatra sok. Egy gondosan és jól megírt tankönyv azonnal eloszlatná ezt az ellenvetést. Egyébként nem tartom sem tökéletesnek, sem változhatatlannak tervezetemet, s ha filozófiatanáraink hozzászólnak, a jövő fejlődés számára igen termékeny vita indulhat meg.

Bizonyos szempontból valóban sokat követelek, sokat, de nem a tanulótlól, hanem a tanártól. Aki e tervezet szellemében megírt tankönyvet tanítaná, az sok munkát, pedagógiai készültséget, sőt a lelkét kellene hogy belevigye kötelességteljesítésébe. Ebben azonban a magyar pedagógusoknál sohasem volt hiány. Tudom, hogy nem is lesz.

Berky Imre.

Hivatáserkölcsi nevelés az iskolában.

Az iskolából kilépő ifjúság pályaválasztásának sorsdöntő jelentősége van nem csupán az egyén, hanem a nemzet életében is. Az egyén életében vannak sorsdöntő választások. Ilyen az életpálya megválasztása, a házastárs megválasztása, a világnézet eszményeinek megválasztása stb. Azonban az egyén sorsa sehol sem fonódik össze szorosabban a nemzet érdekeivel, mint a hivatás kérdésében. A társadalom helyes felépítettsége, amint már *Platon* látta, abban áll, hogy mindenki az egyéni arravalóságát érvényesíthesse, de ne önző alapon, hanem oly módon, hogy a nemzet gazdasági és kulturális életében a neki megfelelő helyet tölthesse be. Amely nemzet nem akar lemondani a saját jövőjéről, az nem mondhat le tagjainak a nemzeti munka területén arravalóságaik szerint a kellő helyre állításáról sem. A mai fejlett nemzetközi gazdasági élet és verseny minden téren minősített munkát kíván, erre pedig csak a rátermettek, arravalók, nem pedig a pályatévesztettségük folytán tehetség-

telen kontárok képesek. Különösen kis nemzet életében megengedhetetlen erőfecsérlés a tehetségek elkallódása.

Az egyén boldogulása és a nemzeti munka sikere érdekében azonban nem csupán rátermettségre, hanem a munka lelkiismeretességére is szükség van. Jó munkát csak az az ember végezhet, aki rátermettségén felül még kötelességtudó és tisztességes is. Arravaló és tisztességes emberekre van szükség.

Hogy a nemzet jövődjéi ilyenekké legyenek, az a nevelés feladata, az iskoláé és a szülői házé. Hivatáserkölcsei nevelésre van szükség.

A modern ember számára a hivatás fogalma bensőséges jellegű. A hivatás: a lélekkel megtelített munka. E körülménnyel függ össze, hogy az embernek többféle hivatása lehet. A foglalkozás, az államjogi értelemben vett hivatás mellett lehet ugyanazon személynek hivatása a családban, a nyilvános életben stb. Csak az olyan munka ered igazi hivatástudatból, amelyet a bennünket helyünkre állító, benső szükségességeknek érzünk. Csak az ilyen munkát érezzük kielégítőnek, boldogítónak, ellenkező esetben viszont a hivatás teherré válik, nehéz nyomássá, melyet le akarunk rázni.

Már *Aristoteles*, az ókori erkölcsbölcse is hirdette ethikai fejtegetéseiben, hogy a jó, az erkölcsi érték: helyes közép két ellentétes, de egyaránt helytelen rossz között. A jónak tehát nem egy, hanem két ellenkezője van minden esetben. Minden rossz egy eredetileg egészséges és jó egységnek szétpattanásából keletkezik. Ezt az arisztoteleszi gondolatot a hivatáserkölcsekre is alkalmazhatjuk.

A hivatás: életfeladat, erkölcsi kötelesség, de oly kötelesség, amely egyuttal megélhetést, keresetet is jelent. Az erkölcsi szférába tartozik, de van gazdasági, üzleti oldala is. A hivatásnak a helyes fogalmával szemben áll két ellentétes véglet, és mind a kettő egyaránt helytelen. Egyik helytelen felfogás szerint nincs is hivatás, csak üzlet van. Ilyen módon a pályaválasztás nem tartoznék az erkölcs szférájába, hanem csupán a magángazdaság szempontja alá. Valóban, sok szülőnél és ifjunál tapasztalhatjuk, hogy pályaválasztásának egyetlen és kizárólagos irányítója a gazdasági főelv: minél kevesebb fáradsággal minél nagyobb hasznot elérni. A Főv. Ped. Szeminárium egykori lélektani laboratóriumának 1938-ban végzett és kerekén 20,000 mindkétnembeli pályaválasztás előtt álló ifjura kiterjedő adatgyűjtése szerint az ifjaknak átlag legalább 10 százaléka egyes-egyedül a könnyű, kényelmes vagy bőséges keresetnek, a jó megélhetésnek szempontját tartotta fontosnak, amikor pályát választott. Arravalósággal, testi-lelki képességekkel ellenben még ennyien sem voltak, akik pályaválasztásukat indokolták, hanem számuk csupán 7—8 százaléka körül mozgott a különböző iskola-fajok keretében. A legtöbben a környezet hatására, a szülők, rokonok, ismerősök befolyására, tehát másokat utánozva (az utánzás igen fontos tényező az ifjuság pályaválasztásának irányítói között) vagy mások tanácsára hallgatva választottak pályát.¹

¹ V. ö. „A pályát-választó fővárosi ifjuság hivatás-ethosza“ c. tanulmányommal. Társadalomtudomány, 1939.

Az ifjúság jelentős részéből tehát kivesszük látszik a hivatásnak helyes fogalma és hajlandók az életpályában pusztán az egyéni kereset forrását látni.

A második helytelen végtel épp ellenkező túlzásba esik, mert nem alkalmazkodik a való élethez, és a kereset, a megélhetés szempontjait egyáltalában nem veszi tekintetbe a pályaválasztásnál, vagyis elmulasztja a tájékozódást abban a tekintetben, hogy el fogja-e bírni azokat a tanulmányi kiadásokat, amelyeket a szükséges szakképzettség megszerzése kíván, továbbá, hogy mik az elhelyezkedési és kereseti lehetőségek a választott pályán?

Amíg tehát az első helytelen felfogás a hivatást a keresettel azonosítja, addig a második a kettőnek fogalmát: hivatásét és keresetét, egymástól egészen elszakítja. Mindkét helytelen hivatásfogalommal szemben a hivatás helyes fogalmára kell oktatnunk. Egyfelől meg kell a tanulóval, ifjúval érttetnünk, hogy alig van még egy oly éles ellentét, mint az ellentét: „hivatás“ és „üzlet“ között. Pedig mind a kettőnél azonos lehet a munka, az akaratú erőfeszítés, a ráfordított okosság, buzgalom, sőt önmegtartózkodás is. Az üzletnél azonban mindezek csupán a pénzszerzésre irányulnak. A hivatás azonban elsősorban nem pénzszerzés, hanem kötelesség.

Azok a szülők, akik a hivatásban csak a keresetet látják, a súlyt a gyermek élelmességre való nevelésére helyezik. Az ifjúság élelmességre nevelése valóban szükséges és helyes is. Az életrevalóság, a létküzdelemben való ügyes helytállás nem csupán az egyéni boldoguláshoz, hanem magasabb célok szolgálatában is szükséges. Ezért nem szabad — az engedelmességre való nevelés mellett sem — a gyermekben az akaratot és az önállóságot letörnünk. Az egyetlen gyermek is azért gyámoltalanabb gyakran, mint az a gyermek, akinek hasonlókorú testvére van, mert az egyetlen gyermeket a szülő tulságosán gondozza, gyámoltja, mindent elintéz helyette, de ezzel el is nyomja. Holott az önállóság és önálló akarat az életrevalóság egyik feltétele. Boltosjátékok, találókérdések, kisebb komoly bevásárlásoknak a gyermekre való bizása stb. is fejlesztik az élelmességet.

Másfelől azonban az élelmesség mellett ugyanilyen szükség van tisztességre is, hogy egy életpályán megálljuk helyünket. Minden nevelő kell tehát, hogy gyermekénél összekapcsolja a megvesztegethetetlenül tisztesség gondolkodásnak, a jellemes életfelfogásnak nevelését az életrevalóságnak fejlesztésével. Nem olyan emberekre van szüksége a nemzetnek és az emberiségnek, akik mindkét lábbal erősen és ügyesen beállnak ugyan az életben, de elvtelenek, cinikusak, a sikerről úgy vélekednek, hogy az mindent igazol. De oly embereknek is a kelletlenül kevesebb hasznát veszi a közösség, akik idealisták ugyan, finomlelkűek, de csak rajongani tudnak az eszményekért és cselekvés idején lemondón ülőkben tartják kezüket. A világtól idegen idealista és a nagyon is erre a világra való önző helyett oly embert kell a gyermekből nevelnünk, aki idealista, de cselekedni is tud eszményeiért, vagyis, aki finom, nemes lélek, de a létküzdelemben is megállja helyét.

Minden hivatáserkölc középonti erőny: a hivatás szeretete.

Nem csupán a képesség és arravalóság kritériuma, hanem a hivatás-szeretet is. Enélkül a legragyogóbb képesség sem elegendő a tartósan jó munkához. A hivatás-szeretet a munka szeretetét is jelenti. Ennek hiányában a különben jóképességű munkaerő is lusta, közönyös, felületes, gondtalan, hanyag stb. lesz.

A munka: erkölcsi kötelesség, oly kötelesség, amely üdeségben tartja a testet, megnyugvást ad a léleknek, romlástól óvja meg a jellemet és a haza ügyét szolgálja. Ha azonban csak a pénzkeresésért és a pénz által megszerezhető gyönyörök kedvéért dolgozunk, akkor a munkát elkerülhetetlen bajnak érezzük, csapásnak, amely szenvedéssel jár, amely az emberiség átka és szolgasors. Ha életünk céljául csak a pénzt, élvezetet és előrejutást tesszük meg és a gyermeket is erre neveljük, akkor ő is egész életen át a munkátlanságban fogja a célt látni, a munkában pedig csak eszközt, pénzszerzésre és gyönyörre. Az ilyen munkára aztán az ember fogcsikorgató elszántsággal rohan rá, le akarja a munkát gyúrtni, vagy ravaszul ki akarja játszani, hogy aztán, a tétlenség gyér pillanataiban, fellélekezhessen...

Nem erre kell természetesen a szülői háznak és az iskolának a gyermeket nevelnie, hanem a munka szeretetére, munkafegyelemre és munkabíráásra. Az egészséges ember szívesen dolgozik, szereti a munkát, és a munkát szereti, nem csupán a munka célját, eredményét. Az ilyen munka azonban csakis a hivatás hűségese teljesítéséből fakadhat, akármelyfajta hivatásról is van szó.

Nem csupán munkára kell nevelnünk, hanem a munka maga is nevel. A legkisebb és a legnagyobb munka, ha helyesen végzik, egyaránt hűségre, gondosságra és szorgalomra nevel. A helyes munka adja a helyes öitudatot is, azt a tudatot, hogy kötelességünket teljesítettük, hogy a megfelelő helyen állunk, és hogy a közösségnek értékes tagja vagyunk. A munkának ugyanis szociális oldala is van. Minden hivatásnak fogalmában benne rejlik a munkaközösségnek és munkamegosztásnak gondolata. A társadalom, a nemzet, az egész emberiség tagjai egymást kiegészítik, egymásért dolgoznak. Aki tehát a saját hivatásának körében hűtlenül dolgozik, az igénybeveszi másoknak hűségét, anélkül, hogy ellenszolgáltatást nyújtana érte. Kell tehát, hogy elmondhassuk önmagunk előtt, hogy ellenszolgáltatást nyújtottunk mindazért, amit a társadalomnak köszönhetünk.

Minden munka egyformán értékes, ha lélekkel végezzük. Az utcaszopró, ha egész lelkiismerettel dolgozik, magasabbrendű munkát végez, mint az a miniszter, aki hanyagul teljesíti kötelességét.

A lelkiismeretes munka megbecsülést érdemel.

Jogunk van a közösség keretében hivatásunk és munkánk szabad megválasztására, de kötelességünk a gondos és komoly választás. A könnyelmű pályaválasztásért, a pályatévesztésért felelősek vagyunk. A pályaválasztás felelősségének elve helyes közép két ellentétes helytelen véglet között. Egyik a pályaválasztás felelőtlen szabadsága, a könnyelmű és felületes pályaválasztás, az a pályaválasztás, amikor valaki úgy lép valamely pályára, amint egy kávéházba vagy kártyapartiba szoktunk belépni. A másik helytelen véglet a pályaválasztás megkötése és a pályá-

kényszer. Az egyén kötelessége, hogy oly pályát válasszon, amely képességeivel és egyéni sajátosságaival összhangban áll. A több képesség többre kötelez, a kevesebb képesség ellenben csak kevesebbre jogosít. Azt kell továbbá néznünk a pályaválasztásnál, hogy hol tehetnénk többet az emberekért és a hazáért. Arra is rá kell nevelni az embereket, hogy nem szabad érdemtelenül kiszorítani az arravalókat és a szakembereket a megfelelő helyekről. Napjainkban előfordul, hogy valamely intézményt, lehet mondani, a szakemberek szigorú kizárásával óhajt létrehozni és fenntartani a törtétk és elősdiék hada, azok, akik elülik a jőjvedelmű stallumokat az arravalók elöl. Amely nemzetnek azonban ma nincsenek arravalóságai és szakemberei, illetőleg, amely nemzet körében ezek a szakemberek és arravalóságok nem állnak a maguk helyén, az a nemzet a saját sirját ássa meg.

Minél mélyebben fogjuk fel a hivatás és a munka lényegét és értelmét, annál világosabban mutatkozik meg a hivatáserkölcst területén is az a jelenség, amellyel általában az erkölcsiség egész területén találkozhatunk, és amelyre épp a modern erkölcsbölcseleti vizsgálódás hívta fel a figyelmet (*Nic. Hartmann*). Ez a jelenség az erkölcsi konfliktus, az értékek tragikus összeütközése. Az élet és valóság ellentétek feszültségeit foglalja magában, többek között ellentétes értékekét is, oly értékekét, amelyeknek szolgálata és megvalósítása egyaránt erkölcsi kötelességünk. Amíg azonban egyik értéknek odaadjuk magunkat, addig száz mástól esetleg épp ezáltal elzárkózunk. A hivatás területén is megmutatkozhat a kötelességek tragikus konfliktusa, az ellentét hivatás és hivatás között, két eszmény között, ha két oly eszmény, amelyekért egyaránt lelkesedtünk, szembenáll egymással.

A hivatás konfliktusaira vonatkozólag kisebb gyermekekből még hiányzik a megértés, de nagyobbak annál figyelmesebbek, ha pl. az irodalomoktatás keretén belül regények, drámák alakjainál előforduló hivatás-összeütközéseket tárgyalunk. Ilyen konfliktus pl. Herczeg Ferencnek „Pogányok“ c. regényében Márton kanonoknak vergődése a szerzetesi élet és a születésénél fogva őt váró törzsfőnöki feladat között, ilyen összeütközés Bánk tragikumuma, a férj és az alattvaló kötelességeinek ellentétbe kerülése folytán stb. Ezeknek a személyiségeknek lelki motivumait a tanulókkal lemérethetjük, és ekkor érezni fogják a hivatás tragikumának egész súlyát.

A hivatáserkölcst tudománya és bölcselete kétféle: általános hivatásethika és az egyes hivatások ethikája. Sajnos, sem az általános hivatásethika, sem ennek alapján a hivatáserkölcst nevelésnek elméleti és gyakorlati pedagógiája nincs még kidolgozva, noha erre volna égetően szükség. Jelen tanulmányunk mind a két terület számára óhajt nem csupán programot, hanem adatokat is szolgáltatni. A különleges hivatásethikák közül is csak némely hivatásnak körében alakultak ki egyesek. Ilyen elsősorban az orvosi ethika, ezen már évszázadok óta dolgoztak.

A hivatásethika egyfelől az erkölcsbölcseletnek és erkölcsstannak „alkalmazott“ tudománya, másfelől a pályatudomány egyik része. Előbbi tekintetben világnézeti és bölcseleti alapjai vannak, tehát merőben tapasztalati, hanem — mint a filozófia vagy matematika — „speku-

latív" tudomány. utóbbi szempontból pedig elem a tudományok ama szintézisében, amelyet pályatudománynak nevezünk, amely tehát nem is egyetlen egy tudomány, hanem amelynek művelésén minden szakterület munkása, az emberiség legjáva szellemi erői dolgoznak, de főleg a pszichológus, az orvos, a nemzetgazdász és a pedagógus. A filozófia és a világnézet szintén kiveszi tehát részét a pályatudományból, épp, mint hivatásethika.

Igen helytelen divat tehát mostanában nálunk, és csak hátramozdítja az ügyet, ha műkedvelők kontárkodnak bele hivatásethikai tárgykörkbe, abban a téves viselkedésben, hogy a hivatásethikába vágó cikkek, értekezések stb. írásához elég a jóakarát és az ambíció, de nem szükséges alapos szakképzettség a bölcséletben és az erkölcstudományban. Így keletkezik nem egy üres, tartalmatlan közlemény, amely azt a tévhitet alkalmas kelteni, mintha a hivatásethika nem volna egyéb szólamözönél. Ezeknek a jóakarátú hozzá-nem-értőknek illetéktelen búzgólkodása tehát alkalmas arra, hogy általa hitelét veszítse az egész hivatáserkölcsei nevelésnek az ügye.

Valójában azonban a hivatáserkölcsei nevelés az erkölcsei nevelés egyik fontos és korunkban különösen szükséges része. A hivatáserkölcsei nevelés célját és alapjait a hivatásethikából veszi, módszereit, eszközeit pedig a lélektanból, főleg a nevelés- és a gyermeklélektanból, anyagát végül, mivel nevel, többek között az egyes tantárgyakból. A hivatáserkölcsei a lélekhez és a lelkiismerethez fordul, feltárja a hivatás legmélyebb értelmét és legvégső szankcióit, mindazt, amit a hivatás elvárhat tőlünk, és amit mi a hivatástól várhatunk.

Az ilyen hivatáserkölcset természetesen nem lehet külön tantárgy gyanánt tanítani a többi között, szabályosan visszatérő tanórákon, lehetőleg katekizmus-szerűleg, egyik kérdést a másik után tárgyalva. Ellenkezőleg, a hivatáserkölcsei nevelés minden tantárgynak feladata, a hittantól a tornáig, és pedig életpályára való és pályaismereteket nyújtó nevelés kicsúcsosodása gyanánt. Pályaismereteket nyújtani vagyis a különböző életpályákra vonatkozó tudást és e pályák követelményeit az ifjúsággal közölni: szintén feladata az iskolának és általában a nevelésnek. E feladatkörbe tartozik bele a hivatáserkölcsei kötetmekre való oktatás is. Nem is lehet egyszersmindenkorra megállapítani, hogy milyen órákon és alkalmakkor miféle hivatáserkölcsei elvekre kell oktatnunk. A tanító és a tanár esetről-esetre kell, hogy eldöntse, mikor nyílik alkalom valamely hivatáserkölcsei problémának egy tanítási órán erőltetés nélkül való feltevésére. Ez az alkalom épp úgy elérkezhet a történelem-, mint a fizika- vagy a magyar nyelvi órán. A szellemtudományos tantárgyak közül a magyar nyelvi óra különösen alkalmas hivatáserkölcsei oktatásra, mert az irodalmi művek az erkölcsei kötetmeket szemléletesen állítják az ifjúság elé, anélkül, hogy mereven parancsoló követeléseket állítanának fel. Főleg a fiatalabb évfázatok körében alkalmas eljárás, ha a tanulókkal költemények, irodalmi művek példáin ismertetjük meg a hivatáserkölcseknek fentebb tárgyalt elveit. Az idősebbeknél már filozófiai szellemben és ezért elvontabban is lehet problémákat tárgyalnunk. Nem csupán a filozófiai előismereteknek és a vallásoktatás-

nak órái alkalmával, hanem egyes esetekben minden tárgy körében tárgyalhatunk hivatáserkölcsei problémákat.

De nem csupán a problémáknak közvetlen tárgyalása és olvasmányok útján való szemléltetése az egyetlen mód arra, hogy hivatáserkölcseileg neveljünk. Ha a gyermekeket megbízható és jó munkára szoktatjuk, akkor ezáltal megteremtjük lelkükben bármelyik hivatás körében való boldogulásuknak egyik alapfeltételét. Erre szolgálhat a helyesírásra és a dolgozatok külső alakjára fordított, fokozott gondosság, idegen nyelvek óráin a kiejtés pontosságának megkövetelése. Mindezek által a gyermek hozzászokik a munkában való pontosságra és gondosságra általában. A hivatás: munka, ezért meg kell tanítanunk gyermekeinket dolgozni.

A természettudományi oktatás és a matematika csakúgy, mint a történelem, bemutathatja az ifjúságnak a hivatás teljesítésének hőseit, előbbieket nagy tudósok, utóbbi nagy államférfiak és történelmi szereplők példáival. A fizika, vegytan, számtan, mértan stb. tárgyak ismeretei a gyakorlati élet és hivatások körében is érvényesülnek, és így alkalmasak arra, hogy különböző hivatások értelmét, feladatát a tanulókkal megértessék. A pályaismeretek közlése is elsősorban a természettudományos tárgyak feladata, gyakorlati és technikai vonatkozásaik folytán.

A szakiskolák és a főiskolai oktatás feladata végül a különleges hivatásethikai nevelés. Amint említettük, az általános hivatáserkölcse valamennyi hivatásnak közös köteleit tartalmazza, de ezeken belül minden hivatásnak különleges kötelei, erényei, külön embereszményei is vannak. A bírónak pl. mivel nem csupán alkalmazza a törvényt, hanem kezében van a törvény, legfontosabb erénye a jogérzület. — A katonai hivatás erényei sajátos dialektikát mutatnak. A jó katonában él egyfelől a testi-lelki életerőnek igenlése, de párosulva halálraszántással. Másfelől megtalálható lelkében a férfi-dac, méltóság, lovagiasság is, az úri morál. de egyensúlyban azzal a készséggel, hogy népének szolgáljon. — Jó hivatalnok olyan ember, akin a hivatal tekintélye nem lötyög, mint a bőre szabott ruha, hanem aki képes és akar felelősséget vállalni, mert van benne megértés, tudás, önuralom, áldozatkészség, önálrendelés. Az egyes pályák e különleges kötelei egyfelől a pályára mint foglalkozásra, másfelől a pályán működő emberre vonatkoznak. Az orvosi etika pl. pontosan szabályozta minden időben, ilyen vagy amolyan formában, megfogalmazásban, az orvosi hallgatás- és titoktartásnak, az orvosi bejelentésnek, azaz a hivatás gyakorlásának, a kartársak megbecsülésének, a szegények díjtalan kezelésének, orvos és gyógyszerész viszonyának, a tiszteletlíjnak, az orvosi tanácskozásnak, a felelősségnek, az orvosi kamarának, a reklám kerülésének stb. szabályait és köteleit. A „Nevelés“ c. folyóirat 1939. számában megpróbálkoztam a tanítói hivatás etikájának megírásával. Németországban *Simoneit* írta meg a védő etikáját. Ugyanígy megvan a mérnöki, kereskedői, ipari, mezőgazdasági stb. foglalkozásoknak is a maguk etikája.

Az erkölcsnevelés terén soha sem a parancsnoktól, hanem mindig a gyermek és ifjú természetéből kell kiindulnunk. A gyermek és ifjú lelkében működő valóságos erőket és érdekeket kell tanulmányoznunk és ezek

közül ki kell választanunk azokat, amelyek a kívánt erkölcsi teljesítmény irányában működnek, hogy táplálékot adjunk nekik, és kiélésükről gondoskodjunk. meg kell továbbá izlettetnünk a gyermekkel azt az örömet is, amikor magasabbrendű akarata megküzd lelke alacsonyabb erőivel. Azt kell elérnünk, hogy a gyermek jót, a lelkiismeretes munkát magáért a munkáért tegye, a jóért, hivatásszeretetből, a munka megbecsüléséből. Végül fel kell ébreszteniünk a gyermekben a kötelességteljesítésre, lelkiismeretes munkára való önnevelés törekvését. Minden erkölcsi nevelésnek ez a lényege: az egyén veleszületett lelki adottságainak egy részét mozgósítani a másik, alacsonyabb rész ellen.

Noszlopi László.

Esztétikai nevelés a középiskolában.

A művészi kifejezés szépsége a lélekhez szól; — mi arra szeretnénk nevelni a ránkbizottakat, hogy meghallják és megértsék a szavát. Meghallani sok mindent kell majd az életükben, ezért neveljük őket arra a belső csendre, ami nélkül üres hangzavar az élet és ami nélkül a legszebb és legfinomabb hangok vesznek el visszhangtalanul.

Megérteni... ehhez tudás kell; elsősorban annak a tudása, hogy a művészi kifejezések nem egy nyelven beszélnek. Természetüknél fogva nem. Irodalom, zene, képzőművészet művészi értékben egyenrangú, de kifejezésben alapjában különböző. Nem lehet egyiket a másik nyelvén megérteni, mert abból még sokkal zavarosabb félreértések származnak, mint ha valaki pl. francia, vagy latin szavakat következetesen úgy akarna megérteni, hogy melyik magyar szóhoz hasonlíttanak. Itt, ebben van az esztétikai nevelés nagy küzdelme, sokszor otthonról hozott, mindenféle látott felületes megszokásokkal és előítéletekkel. Talán ott a hiba, hogy valami kicsinyes szenzációéhséggel mindig úgy néznek és hallgatnak mindent: mi történik? Ezzel a szemlélettel egyik művészi kifejezés közelébe sem jutnak el; az irodaloméba sem. Mert a lényeg ott is más; a történetes eszköz; hordozza az írói gondolat csendes, mindenben élő súlyát, a reflexiók ízét, a belső ritmust, a láttató erőt.

A zenében, felnőttek közül is kevesen értik meg, hogy az egészen más kifejezési területen mozog. A zene éppen olyan élménytartalmat fejez ki, amit természeténél fogva nem lehet sem irodalommal, sem képzőművészettel kifejezni. Ezt a zene a maga nyelvén, a hangokon át fejezi ki. Az abszolút zenét nem lehet szöveggel és képekkel magyarázni. A zene kifejez, — harmóniával, diszharmóniával, ritmussal, hangszínnel — és más ilyen csak távolról megközelíthető dolgokkal, szóval egyáltalán ki nem fejezhető élményeket.

A képzőművészeteknek is van élményviláguk, ami a nagy egészről csak az övék. Ugyanarról a „tárgy“-ról lehet pl. verset, zenét és képet alkotni, de az élmény — és így a tartalom is — természetszerűen más és más. Ez a művészet vonal, forma, fény, árnyék, tömeg által fe-